

125 1892–2017
VUOTTA

SUOMEN ELÄINLÄÄKÄRILIITTO
FINLANDS VETERINÄRFÖRBUND

Suomen Eläinlääkäriyhdistys täyttää 125 vuotta

Oskar von Hellens, elintarvikemikrobiologi ja Suomen eläinlääkintölaitoksen kehittäjä

Teksti ja kuva: Katri Helminen

Eläinlääkäri Oskar von Hellens (1867–1948) oli elintarvikemikrobiologian uranuurtaja Suomessa. Hänen väitöskirjansa vuodelta 1899 käsitteli Helsingin kulutusmaidon hygieniää. Aihe oli silloin hyvin ajankohtainen, sillä 1800-luvun lopun Suomen kaupungeissa lähes joka viides lapsi kuoli alle yksivuotiaana. Yleisiä pikkulasten kuolinsyitä olivat erilaiset tartuntataudit, ja huonolaatuinen maito oli niiden merkittävä levittäjä. Tyypillisiä tauteja, jotka levisivät maidon välityksellä, olivat tuberkuloosi, angiina, tulirokko ja lavantauti.

Eläinlääketieteen väitöskirjaa ei ollut mahdollista tehdä Suomessa ennen Eläinlääketieteellisen korkeakoulun perustamista. Sitä ennen tohtoriksi mielivät eläinlääkärit väitellivät joko ulkomailla, tai sitten kotimaassa muilta aloilta. Suomessa muilta aloilta väitelleistä eläinlääkäreistä ensimmäinen oli von Hellens, jonka työ oli ihmislääketieteen alalta.

Väitöskirjaansa varten von Hellens keräsi maitonäytteitä Helsingin toreilta ja määrittäi näytteistä sekä kokonaisbakteerimäärät että myös eri bakteerilajit. Kun

nykyään maidon kokonaisbakteerimäärä on pääsääntöisesti alle 10 000 bakteeria millilitraa kohden, sisälsivät von Hellensin näytteet useimmiten miljoonia bakteereita millilitrassa. Suurimmassa osassa näytteistä oli useita eri taudinaiheuttajia, kuten tuberkuloosi-, streptokokki-, stafylokokki- ja kolibakteereita.

Työn tärkein merkitys oli, että se lisäsi yleistä kiinnostusta maidon laatuun ja maidontarkastuksen kehittämiseen. Aluksi maitoa tarkastettiin vain myyntipaikoilla, mutta von Hellensin ehdotuksesta alettiin tarkastaa myös navettoja, lehmiä sekä maitotilojen ja meijerien henkilökuntaa. Kaikki tämä vahvisti miehen asemaa elintarvikehygienian asiantuntijana, ja vuonna 1919 hän siirtyi lääkintöhallituksen eläinlääkäriin virasta Helsingin yliopiston lääketieteellisen tiedekunnan hygienian professoriksi.

Von Hellens kirjoitti useita ohjekirjoja maidon välityksellä leviävien tautien ennaltaehkäisystä, ja vielä vuonna 1931 hän joutui muistuttamaan irtomaidon myyjä maidon oikeasta käsittelystä. Hän ohjeisti heitä näin:

”Jos asiakkaiden sallitaan maistella maitoa, on tähän tarkoitukseen käytettävä lusikkaa tai muuta välinettä, jolla ei saa maitoastiasta ammentaa. Jokaisen käytön jälkeen on tämä väline erikseen huolellisesti puhdistettava. Maito, mikä siihen maistamisen jälkeen jää, on kelvottomana hävitettävä.”

Oskar von Hellens oli maamme eläinlääkintölaitoksen tärkeä kehittäjä ja etevä hallintovirkamies. Hän valmistui eläinlääkäriksi Kööpenhaminasta vuonna 1890 ja pääsi heti valmistuttuaan töihin lääkintöhallitukseen, missä eläinlääkintöasioiden keskushallinto tuolloin oli. Yhteensä hän oli lääkintöhallituksessa lähes 30 vuotta, vuoteen 1919, jolloin hän siirtyi Helsingin yliopiston hygienian professoriksi seuraavaksi 15 vuodeksi.

Tutkimustyö oli von Hellensin suuren mielenkiinnon kohteena. Jo ennen väitöskirjaansa hän oli tehnyt Helsingin yliopiston tutkijan, sittemmin kirurgian professorin Ali Krogiuksen (1864–1939) kanssa merkittävän tutkimussarjan. Tutkijat selvittivät vuosina 1894–1896 suomalaisnautojen verivirtsaisuuden eli pu-

nataudin syytä ja löysivät aiheuttajaksi punasoluja hajottavan, puutiaisten levittämän babesia-alkueläimen.

Vuonna 1897 von Hellens teki pitkän opintomatkan Kööpenhaminan ja Dresdenin eläinlääkärikorkeakouluihin. Niissä hän tutustui eläinlääketieteen edistysaskeliin bakteriologian, patologian ja hygienian aloilla. Palattuaan Suomeen hän ehdotti lääkintöhallitukselle eläinlääkintölaboratorion perustamista maahamme. Eläintautien diagnostiikka ja tutkimus oli tuohon aikaan varsin vaatimatonta ilman laboratoriota, ja eläinlääkärit joutuivat asettamaan diagnoosinsa pelkästään kliinisten oireiden perusteella, apunaan kenties omassa työhuoneessa oleva mikroskooppi.

Lääkintöhallitus suhtautui myönteisesti eläinlääkintölaboratorion perustamiseen, mutta se ei tohtinut yksin ehdottaa asiaa senaatille. Se halusi esityksensä tueksi Eläinlääkäriyhdistyksen lausunnon. Eläinlääkäriyhdistys oli tietysti vahvasti laboratorion perustamisen kannalla, ja lopulta Lääkintöhallituksen eläinlääkintölaboratorio – nykyisen Eviran edeltäjä – perustettiin vuonna 1908, jo muutama vuosi ennen vastaavaa ihmisten tauteja tutkivaa laitosta. Sen näin varhaiseen perustamiseen vaikutti maatalouden ja karjataloustuotteiden suuri merkitys Suomen taloudelle. Eläinlääkintölaboratorion lisäksi Suomeen perustettiin 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa useita maatalouden tuottavuuden parantamiseksi tarkoitettuja uusia virastoja.

Von Hellens oli yksi niistä miehistä, jotka kutsuivat koolle Eläinlääkäriyhdistyksen perustavan kokouksen. Hän oli yhdistyksen rahastonhoitaja vuosina 1892–1896 ja puheenjohtaja 1902–1912. Samaan aikaan hän hoiti Eläinlääkärilehden toimittajan tehtäviä. Vuosina 1904–1906 hän oli mukana myös valtakunnallisessa politiikassa toimiessaan aatelin edustajana viimeisillä säätyvaltiopäivillä. Eläinlääkäriyhdistyksen kunniajäseneksi hänet kutsuttiin vuonna 1917.

Eläinlääkäriyhdistys maalautti von Hellensin muotokuvan vuonna 1932, ja se paljastettiin yhdistyksen 40-vuotisjuhlissa syksyllä 1932. Kuva esittää tuolloin 65-vuotiasta professoria, ja sen on maalannut taidemaalari Hugo Backmansson, joka toimi ennen Venäjän vallankumousta Venäjän armeijan sotamaalarina. Vallankumouksen jälkeen keisarilliselle sotamaalarille ei enää ollut tarvetta, joten Backmansson palasi Suomeen ja ansaitsi elantoaan taidokkaiden tilausmuotokuvien tekijänä. Eläinlääkäriyhdistys lahjoitti muotokuvan heti sen valmistuttua maatalousministeriön eläinlääkintöosastolle.

KUVA KATRI HELMINEN. © KUVASTO 2016.

Kannessa

KUVA HELSINGIN KAUPUNGINMUSEO

Maitokauppa 1900-luvun alussa.

1900-luvun vaihteessa helsinkiläiset ostivat maitonsa kaupungin ympäristön maataloilta tulleilta maitokauppailta, jotka toivat sen toreille ja talojen pihaille myytäväksi. Myyjinä toimivat tavallisesti talojen emännät, tyttävät ja piit, jotka ajoivat maidon hevosella asiakkaiden luo. Maitomyymälöitäkin oli, mutta niiden maine oli useimmiten huono maidon huonon laadun takia. Niissä nimittäin saatettiin myydä sellaista maitoa, joka oli jäänyt tori- ja katumyynnissä myymättä. Maitokaupat alkoivat vähitellen yleistyä 1900-luvun alkupuolella, kun suuryritykset kuten Elanto ja Valio valtasivat maidon jakelun ja alkoivat kiinnittää huomiota maidon laatuun. Tässä Signe Branderin ottamassa valokuvassa on maidonmyyjä helsinkiläisen talon pihalla kesällä 1909.